

University of Groningen

Geschillen in de jaarrekening

Scholten, Johannes

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Scholten, J. (2016). *Geschillen in de jaarrekening: Verwerking en vermelding van risico's in verband met claims, juridische geschillen en rechtsgedingen volgens het Nederlandse jaarrekeningenrecht*. Leiden University. <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/38288>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Geschillen in de jaarrekening

Verwerking en vermelding van risico's in verband met claims, juridische geschillen en rechtsgedingen volgens het Nederlandse jaarrekeningenrecht

Geschillen in de jaarrekening

Verwerking en vermelding van risico's in verband met
claims, juridische geschillen en rechtsgedingen
volgens het Nederlandse jaarrekeningenrecht

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 25 februari 2016
klokke 13.45 uur

door

Johannes Scholten

geboren te Almelo

in 1960

Promotor: prof. dr. J.G. Kuijl RA
Co-promotor: dr. D.H. van Offeren

Promotiecommissie: prof. dr. J.P. Boer
prof. dr. J.M.J. Blommaert (Tilburg University en
Universiteit Leiden)
prof. dr. I.J.J. Burgers (Rijksuniversiteit Groningen)
dr. M.P. Lycklama à Nijeholt

ISBN 978-90-6464-967-7
NUR 820

© 2016 J. Scholten
Alle rechten voorbehouden

Woord vooraf

Als je de kans krijgt een proeve van bekwaamheid af te leggen met een onderzoek dat deels werk, maar vooral ook hobby is, ben je een bevoorrecht mens. Ik dank daarvoor allereerst mijn ouders die me gestimuleerd hebben om door te leren. Of deze fase van studie ook nog was voorzien waag ik te betwijfelen, je moet toch ook een keer aan het werk, maar de grondslag was wel gelegd.

In de vertrouwde omgeving van de juridische faculteiten van de Rijksuniversiteit Groningen en de Universiteit Leiden waar ik werkzaam ben, is zeker begrip voor promotieonderzoek. Ik heb dan ook op veel steun van mijn collega's mogen rekenen gedurende mijn onderzoek. Steun in brede zin, van zeer nuttige en gewaardeerde adviezen met betrekking tot de inhoud van mijn onderzoek, tot het uit de wind houden bij mijn hoofdtaak als docent.

De ideeën voor het proefschrift waren er al lang. Ik heb me niets aangetrokken van de ongetwijfeld wijze woorden van een hoogleraar burgerlijk recht te Groningen die tijdens een hoorcollege opmerkte dat je een jurist niet moet leren rekenen en dat je dat ook niet moet willen. Ik was net aangesteld als student-assistent en voelde me enigszins aangesproken. Toch is het dit terrein waar mijn interesse ligt, op het raakvlak tussen recht en bedrijfseconomie. Dit komt vaker voor in Leiden en Groningen. Nieuwenhuis beëindigt zijn bijdrage Hinkelspel rond de boom der kennis van goed en kwaad¹ met de vaststelling dat het burgerlijk recht samen met het dubbel boekhouden kan worden aangemerkt als *eine der schönsten Erfindungen des menschlichen Geistes*, aldus vrij naar Goethe.²

Vaak was het de tijd die mij ontbrak voor dit langlopende onderzoek. Uiteindelijk hebben andere hobby's er voor moeten wijken en is er dankzij internet een relatief omvangrijke thuiswerkcultuur ontstaan. Deze cultuur heeft uiteindelijk bijgedragen aan het afronden van dit onderzoek en ik dank mijn collega's voor het geduld dat ze met me hebben gehad. Tot slot gaat mijn grote dank uit naar Annemieke en onze kinderen Sybrand, Dieuwke en Riemer. Zij weten vaak niet beter dan dat papa wel weer in de studeerkamer zal zitten. De ruimte die ik van hen kreeg, de steun en het vertrouwen, waren onontbeerlijk voor het afronden van dit proefschrift.

¹ Hans Nieuwenhuis, *Waartoe is het recht op aarde* (2006), blz. 32, oorspronkelijk opgenomen in *Vooruit met het recht*, Nieuwenhuis en Stolker (red.), Den Haag 2006.

² Johann Wolfgang von Goethe: *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, Erstes Buch, Zehntes Kapitel: *Welchen Überblick verschafft uns nicht die Ordnung, in der wir unsere Geschäfte führen! Sie läßt uns jederzeit das Ganze überschauen, ohne daß wir nötig hätten, uns durch das Einzelne verwirren zu lassen. Welche Vorteile gewährt die doppelte Buchhaltung dem Kaufmanne! Es ist eine der schönsten Erfindungen des menschlichen Geistes, und ein jeder gute Haushalter sollte sie in seiner Wirtschaft einführen.*

Afkortingenlijst

ABA	American Bar Association
AFM	Autoriteit Financiële Markten
APB	Accounting Principles Board
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants
ARC	Accounting Regulatory Commission
Art.	artikel
ASB	Accounting Standards Board
BW	Burgerlijk Wetboek
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CCCTB	Common Consolidated Corporate Tax Base
CNC	Conseil National de la Comptabilité
CNV	Christelijk Nationaal Vakverbond
COM	Europese Commissie
Diss	Dissertatie
ED	Exposure Draft
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EFRAG	European Financial Reporting Advisory Group
EG	Europese Gemeenschap
EU	Europese Unie
FASB	Financial Accounting Standards Board
FEE	Fédération des Experts Comptables Européens
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
HGB	Handelsgesetzbuch
HR	Hoge Raad
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee
IASCF	International Accounting Standards Committee Foundation
IFRIC	International Financial Reporting Interpretations Committee
IFRS	International Financial Reporting Standards
Lk	Linkerkant
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie
MvA	Memorie van Antwoord
MvT	Memorie van Toelichting
NOVA	Nederlandse Orde van Advocaten
NCW	Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
NIVRA	(Koninklijk) Nederlands Instituut van Registeraccountants
NOvAA	Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten
Pb	Publicatieblad

RJ	Raad voor de Jaarverslaggeving
Richtlijnen	Richtlijnen voor de jaarverslaggeving
Rk	Rechterkant
SEC	Securities and Exchange Commission
SER	Sociaal-Economische Raad
Stb	Staatsblad
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principles
VBW	Vereniging voor belastingwetenschap
VNO	Verbond van Nederlandse Ondernemingen
VV	Voorlopig Verslag
Wet IB	Wet inkomstenbelasting
Wet Vpb	Wet op de vennootschapsbelasting
WJO	Wet op de jaarrekening van ondernemingen

Inhoudsopgave

1	Inleiding	
1.1	Aanleiding voor het onderzoek	1
1.2	Probleemstelling	1
1.3	Onderzoeksvragen	3
1.4	Opzet van het onderzoek	4
		6
2	Het institutionele kader	9
2.1	Inleiding	9
2.2	Implementatie van het Nederlandse jaarrekeningenrecht	10
2.2.1	Inleiding	10
2.2.2	De voorbereidende fase voor wetgeving rond de jaarrekening	10
2.2.3	Wet op de jaarrekening van ondernemingen 1971	11
2.2.3.1	Inleiding	11
2.2.3.2	Het getrouwe beeld	12
2.2.3.3	Ontwikkeling van maatschappelijk aanvaardbare normen	13
2.3	Het Nederlandse jaarrekeningenrecht in verhouding tot de EU-regelgeving en de internationale standaarden	14
2.3.1	Inleiding	14
2.3.2	De juridische status van richtlijnen en verordeningen van de EU	14
2.3.3	De juridische status van Internationale standaarden van de IASB	15
2.4	Implementatie van de Vierde Richtlijn in het Nederlandse jaarrekeningenrecht, 1983	16
2.4.1	Inleiding	16
2.4.2	Verwerking van de Vierde Richtlijn in het BW	16
2.5	Aanpassing van het Nederlandse jaarrekeningenrecht aan de IAS-verordening en de Moderniseringsrichtlijn 2005	18
2.5.1	Inleiding	18
2.5.2	Harmonisatie EU door aansluiting bij IAS standaarden	18
2.5.3	IAS Standaarden en het Nederlandse jaarrekeningenrecht	19
2.5.4	Implementatie Moderniseringsrichtlijn en uitvoering van de IAS-verordening	19
2.6	De juridische status van de Richtlijnen	20
2.6.1	Inleiding	20
2.6.2	Normen in het maatschappelijke verkeer	20
2.6.3	De juridische status van de Richtlijnen volgens de jurisprudentie	20
2.7	Samenvatting	21

3	De verwerking en vermelding van risico's in verband met claims, geschillen en rechtsgedingen volgens titel 9 boek 2 BW en de Richtlijnen	23
3.1	Inleiding	23
3.2	Voorzieningen in verband met risico's in wetshistorisch perspectief	23
3.2.1	Inleiding	23
3.2.2	Voorzieningen in de voorbereidende fase van wetgeving rond de jaarrekening	24
3.2.2.1	Inleiding	24
3.2.2.2	Voorontwerp van wet voor het jaarrekeningenrecht	24
3.2.2.3	Het voorontwerp in de vakliteratuur van de accounting	25
3.2.3	Voorzieningen in de Wet op de jaarrekening van ondernemingen 1971, artikel 23	26
3.2.3.1	Inleiding	26
3.2.3.2	Wetsgeschiedenis artikel 23 WJO	26
3.2.3.3	Artikel 23 WJO in de vakliteratuur van de accounting	28
3.2.3.4	Artikel 23 WJO en de RJ	28
3.2.3.5	Artikel 23 WJO in de jurisprudentie	29
3.3	Aanpassing van het jaarrekeningenrecht aan de Vierde Richtlijn en de invloed op de regeling rond voorzieningen	30
3.3.1	Inleiding	30
3.3.2	Wetsgeschiedenis artikel 20 Vierde Richtlijn	30
3.4	Implementatie Vierde Richtlijn en de voorzieningen in de jaarrekening, artikel 2:374 BW	31
3.4.1	Inleiding	31
3.4.2	Wetsgeschiedenis artikel 2:374 BW	31
3.4.3	Artikel 2:374 BW in de vakliteratuur van de accounting	33
3.4.3.1	Inleiding	33
3.4.3.2	De eis van "redelijkerwijs te schatten"	33
3.4.3.3	De eis van waarschijnlijkheid	34
3.4.4	Artikel 2:374 BW en de Richtlijnen	36
3.4.5	Artikel 2:374 BW in de jurisprudentie	36
3.5	Aanpassing van titel 9 aan de IAS-verordening en de Moderniseringsrichtlijn en de regeling rond voorzieningen	38
3.5.1	Inleiding	38
3.5.2	Aanpassing Vierde Richtlijn	38
3.5.3	Aanpassing artikel 2:374 BW aan de Moderniseringsrichtlijn en de IAS-verordening	40
3.6	Verwerking van voorzieningen volgens de Richtlijnen	41
3.6.1	Inleiding	41
3.6.2.	Voorzieningen volgens de Richtlijnen, algemeen	42
3.7	Specifieke Richtlijn voor de verwerking van claims, geschillen en rechtsgedingen	44
3.7.1	Inleiding	44
3.7.2	Verwerking van voorzieningen in verband met claims, geschillen en rechtsgedingen volgens Richtlijn 252	44
3.7.3	Informatieverstrekking in verband met claims, geschillen en rechtsgedingen volgens de Richtlijn 252	45

3.8	Informatieverstrekking over risico's in verband met claims, geschillen en rechtsgedingen	45
3.8.1	Inleiding	45
3.8.2	Informatiewaarde jaarrekening	45
3.8.2.1	Inleiding	45
3.8.2.2	Relevantie	46
3.8.2.3	Betrouwbaarheid	46
3.8.3	Informatieverstrekking over voorzieningen	47
3.8.3.1	Inleiding	47
3.8.3.2	Informatieverstrekking volgens de wettekst	47
3.8.3.3	Informatieverstrekking rond voorzieningen voor juridische geschillen volgens de Richtlijnen	47
3.8.4	Informatie rond claims, juridische geschillen en rechtsgedingen in niet uit de balans blijkende verplichtingen	49
3.8.4.1	Inleiding	49
3.8.4.2	Richtlijn 252 en niet in de balans opgenomen verplichtingen	49
3.8.5	Het Zinkwitarrest	49
3.8.5.1	Inleiding	49
3.8.5.2	De feiten rond het Zinkwitarrest	50
3.8.5.3	De vordering door de vereniging van effectenbezitters	51
3.8.5.4	Tussenuitspraak Hof Amsterdam	52
3.8.5.5	Eindvonnis Hof Amsterdam 23 november 1995 en commentaar	53
3.9	Samenvatting	57
4	De verwerking en vermelding van risico's in verband met claims, geschillen en rechtsgedingen volgens IAS 37 en Exposure Draft 2005 en 2010	61
4.1	Inleiding	61
4.2	Verwerking van claims, juridische geschillen en rechtsgedingen in de jaarrekening volgens IAS 37	62
4.2.1	Inleiding	62
4.2.2	Definities onder IAS 37, IAS 37.10	63
4.2.2.1	Inleiding definities	63
4.2.2.2	Voorziening	63
4.2.2.3	Verplichting	63
4.2.2.4	Voorwaardelijke verplichting	64
4.2.2.5	Samenvatting definities IAS 37	65
4.2.3	Recognition, de verwerking van verplichtingen met een onzekere omvang en/of tijdstip in de jaarrekening	66
4.2.3.1	Inleiding	66
4.2.3.2	De verwerking van verplichtingen met een zekere omvang en tijdstip van uitstroom van middelen, de schuld	66
4.2.3.3	De verwerking van verplichtingen met een onzekere omvang en/of onzeker tijdstip van uitstroom van middelen, de voorziening	66
4.2.3.3.1	Onzekerheid omtrent het bestaan van een verplichting, IAS 37.15	67
4.2.3.3.2	Onzekerheid omtrent het bestaan van een verplichting bij claims, juridische geschillen en rechtsgedingen, IAS 37.16	67
4.2.3.3.3	Waarschijnlijke uitstroom van middelen, IAS 37.23	68

4.2.3.3.4	Betrouwbare schatting van de verplichting, IAS 37.25	68
4.2.4	Voorwaardelijke verplichtingen in verband met claims, juridische geschillen en rechtsgedingen	69
4.2.5	Samenvatting verwerking van verplichtingen van onzekere omvang of onzeker tijdstip bij claims, juridische geschillen en rechtsgedingen	70
4.2.6	De waardering van voorzieningen	71
4.2.6.1	Inleiding	71
4.2.6.2	Waardering tegen de beste schatting	71
4.2.6.3	Waardering tegen de verwachte waarde	72
4.2.6.4	Waardering bij unieke verplichtingen	72
4.2.6.5	Enkele overige waarderingsvoorschriften	72
4.2.6.6	Samenvatting waarderingsvoorschriften voorzieningen	73
4.2.7	Informatieverschaffing bij voorzieningen, IAS 37.84	73
4.2.8	Informatieverschaffing bij voorwaardelijke verplichtingen, IAS 37.86	74
4.3	Exposure Draft 2005 en 2010 en Working Draft IFRS	77
4.3.1	Inleiding	77
4.3.2	Herdefiniëring van vreemd vermogen	79
4.3.2.1	Inleiding	79
4.3.2.2	Commentaren herdefiniëring Exposure Draft	82
4.3.2.3	Reactie op de commentaren bij de herdefiniëring	82
4.3.2.4	Analyse van de voorgestelde herdefiniëring	82
4.3.2.5	Analyse van de Hamburger case	84
4.3.3	Voorgestelde verwerkingswijze van verplichtingen in de balans	85
4.3.3.1	Inleiding	85
4.3.3.2	Commentaren op de voorgestelde verwerkingswijze	85
4.3.3.3	Reactie van de IASB op de commentaren rond de voorgestelde verwerkingswijze	86
4.3.3.3.1	Reactie op de strijdigheid met het Framework	86
4.3.3.3.2	Reactie van de IASB op de kritiek op het afschaffen van de waarschijnlijkheidstoets	87
4.3.3.3.3	Waarschijnlijkheidstoets en onzekere gebeurtenissen	88
4.3.3.3.4	Analyse van de voorgestelde verwerkingswijze	89
4.3.4	Voorgestelde waarderingsvoorschriften voor onzekere verplichtingen, ED 2005 en ED 2010	90
4.3.4.1	Inleiding	90
4.3.4.2	Commentaar EFRAG op de waarderingsregels van ED 2010	93
4.3.4.2.1	Kritiek EFRAG, minder relevante informatie	93
4.3.4.2.2	Kritiek EFRAG, minder betrouwbare informatie	93
4.3.4.3	Overige kritiek van andere Standaardsetters in de EU	93
4.3.4.4	Reactie op de commentaren op ED 2005/2010	94
4.3.4.5	De voorgestelde waardering van onzekere belastingverplichtingen, IAS 12	94
4.3.5	Informatievoorschriften	95
4.4	Analyse van de voorstellen van ED 2005 en ED 2010	96
4.5	Exposure Draft Conceptual Framework in relatie tot het Research project Provisions, Contingent liabilities en Contingent assets	98
4.6	Samenvatting	99

5	De verwerking en vermelding van risico's in verband met claims, geschillen en rechtsgedingen volgens fiscale grondslagen	101
5.1	Inleiding	101
5.2	De ontwikkeling van het fiscale winstbegrip	102
5.2.1	Inleiding	102
5.2.2	Winstbegrip vóór 1940	102
5.2.2.1	Belastingheffing van natuurlijke personen die een onderneming drijven	102
5.2.2.2	Belastingheffing van rechtspersonen die een onderneming drijven	103
5.2.3	Winstbegrip ná 1940	104
5.2.3.1	Inleiding	104
5.2.3.2	Winstbelasting 1940	105
5.2.3.3	De oorlogsbesluiten	106
5.2.3.4	Goed koopmansgebruik	108
5.2.3.5	Ontwikkeling goed koopmansgebruik	109
5.2.3.5.1	Jurisprudentie goed koopmansgebruik tot 1950	109
5.2.3.5.2	Goed koopmansgebruik in de literatuur in de jaren vijftig	110
5.2.3.5.3	HR 8 mei 1957, nr. 12 931, BNB 1957/208	111
5.2.3.5.3.1	Inleiding tot het arrest	111
5.2.3.5.3.2	Weergave van het arrest	112
5.2.3.5.3.3	Analyse van het arrest	113
5.3	De fiscale behandeling van risico's in verband met claims, geschillen en rechtsgedingen in de wet	114
5.3.1	Inleiding	114
5.3.2	Specifieke regels voor fiscale voorzieningen in de belastingwetgeving	114
5.4	Ontwikkelingen in de fiscale behandeling van voorzieningen voor risico's onder de Wet inkomstenbelasting 1964 en 2001	119
5.4.1	Inleiding	119
5.4.2	Het agentuurovereenkomstarrest, HR 8 november 1978, nr. 18 980, BNB 1978/326	120
5.4.2.1	Inleiding tot het agentuurovereenkomstarrest	120
5.4.2.2	Weergave van het agentuurovereenkomstarrest	120
5.4.2.3	Analyse van het agentuurovereenkomstarrest	122
5.4.3	De voorwaarde van een bestaande rechtsverhouding	122
5.4.3.1	Inleiding tot de arresten over de voorwaarde van een bestaande rechtsverhouding	122
5.4.3.2	Het VUT-arrest, HR 11 juli 1984, nr. 22 146, BNB 1985/1	123
5.4.3.2.1	Inleiding tot het VUT-arrest	
5.4.3.2.2	Weergave van het VUT-arrest	123
5.4.3.2.3	Analyse van het VUT-arrest	124
5.4.3.3	Het wegebouwerarrest, HR 22 december 1993, nr. 29 230, BNB 1994/121	125
5.4.3.3.1	Inleiding tot het wegebouwerarrest	125
5.4.3.3.2	Weergave van het wegebouwerarrest	125
5.4.3.3.3	Analyse van het wegebouwerarrest	126
5.4.3.4	Het mestarrest, HR 8 juli 1996, nr. 31 422, BNB 1997/37	126
5.4.3.4.1	Inleiding tot het mestarrest	126

5.4.3.4.2	Weergave van het mestarrest	126
5.4.3.4.3	Analyse van het mestarrest	127
5.4.3.5	Het bodemsaneringarrest, HR 9 oktober 1996, nr. 31 529, BNB 1997/46, de rechtsverhoudingvoorwaarde	128
5.4.3.5.1	Inleiding tot het bodemsaneringarrest, de rechtsverhoudingvoorwaarde	128
5.4.3.5.2	Weergave van het bodemsaneringarrest, de rechtsverhoudingvoorwaarde	128
5.4.3.5.3	Analyse van het bodemsaneringarrest, de rechtsverhoudingvoorwaarde	128
5.4.3.6	Het baksteenarrest, HR 26 augustus 1998, nr. 33 417, BNB 1998/409	129
5.4.3.6.1	Inleiding tot het baksteenarrest	129
5.4.3.6.2	Weergave van het baksteenarrest	129
5.4.3.6.3	Analyse van het baksteenarrest	130
5.4.4	De redelijke kansvoorwaarde (of de behoorlijke kansvoorwaarde)	131
5.4.4.1	Inleiding tot de arresten over de redelijke kans voorwaarde	131
5.4.4.2	Het asbestclaimarrest, HR 19 juni 1996, nr. 30 823, BNB 1996/264	131
5.4.4.2.1	Inleiding tot het asbestarrest	131
5.4.4.2.2	Weergave van het asbestarrest	132
5.4.4.2.3	Analyse van het asbestarrest	133
5.4.4.3	Het bodemsaneringarrest, HR 9 oktober 1996, nr. 31 529, BNB 1997/46, de behoorlijke kansvoorwaarde	133
5.4.4.3.1	Inleiding bodemsaneringarrest, de behoorlijke kansvoorwaarde	133
5.4.4.3.2	Weergave van het bodemsaneringarrest, de behoorlijke kansvoorwaarde	133
5.4.4.3.3	Analyse van het bodemsanering arrest met betrekking tot de behoorlijke kansvoorwaarde	134
5.4.4.4	Het bestrijdingsmiddelenarrest, HR 13 oktober 1999, nr. 34 771, BNB 2000/143	134
5.4.4.4.1	Inleiding tot het bestrijdingsmiddelenarrest	134
5.4.4.4.2	Weergave van het bestrijdingsmiddelenarrest	135
5.4.4.4.3	Analyse van het bestrijdingsmiddelenarrest	135
5.4.4.5	Het onrechtmatige daadarrest, Hof Amsterdam, 28 april 1999, nr. 88.20268	136
5.4.4.5.1	Inleiding tot het onrechtmatige daadarrest	136
5.4.4.5.2	Weergave van het onrechtmatige daadarrest	136
5.4.4.5.3	Analyse van het onrechtmatige daadarrest	136
5.4.5	De toerekeningsvoorwaarde, het toerekeningsbeginsel	137
5.4.5.1	Inleiding tot de arresten over het toerekeningsbeginsel	137
5.4.5.2	Het olieboorplatformarrest, HR16 september 1992, nr. 28 133, BNB 1992/356	137
5.4.5.2.1	Inleiding tot het olieboorplatformarrest	137
5.4.5.2.2	Weergave van het olieboorplatformarrest	138
5.4.5.2.3	Analyse van het olieboorplatformarrest	138
5.4.5.3	Het compostarrest, HR 18 december 1991, nr. 27 545, BNB 1992/79	139
5.4.5.3.1	Inleiding tot het compostarrest	139
5.4.5.3.2	Weergave van het compostarrest	139
5.4.5.3.3	Analyse van het compostarrest	139
5.4.5.4	Het vuilstortplaatsarrest, HR 11 april 2001, nr. 36 034, BNB 2001/259	140

5.4.5.4.1	Inleiding tot het vuilstortplaatsarrest	140
5.4.5.4.2	Weergave van het vuilstortplaatsarrest	141
5.4.5.4.3	Analyse van het vuilstortplaatsarrest	141
5.4.5.5	Het pemba-arrest, HR 8 juli 2005, nr. 41 030, BNB 2005/341	142
5.4.5.5.1	Inleiding tot het pemba-arrest	142
5.4.5.5.2	Weergave van het pemba-arrest	143
5.4.5.5.3	Analyse van het pemba-arrest	144
5.4.5.6	Het seniorenverlofregelingarrest, HR 28 januari 2011, nr. 10/00650, BNB 2011/85	144
5.4.5.6.1	Inleiding tot het seniorenverlofregelingarrest	144
5.4.5.6.2	Weergave van het seniorenverlofregelingarrest	144
5.4.5.6.3	Analyse van het seniorenverlofregelingarrest	146
5.4.6	De oorsprongvoorwaarde	147
5.4.6.1	Inleiding tot de arresten over de oorsprongvoorwaarde	147
5.4.6.2	Het solvabiliteitsgarantiearrest, HR 23 december 1998, nr. 34191, BNB 1999/79	147
5.4.6.2.1	Inleiding tot het solvabiliteitsgarantiearrest	147
5.4.6.2.2	Weergave van het solvabiliteitsgarantiearrest	147
5.4.6.2.3	Analyse van het solvabiliteitsgarantiearrest	148
5.4.6.3	Het reorganisatiearrest, HR 1 april 2005, nr. 40 341, BNB 2005/263	148
5.4.6.3.1	Inleiding reorganisatiearrest	148
5.4.6.3.2	Weergave reorganisatiearrest	149
5.4.6.3.3	Analyse reorganisatiearrest	149
5.4.6.4	Literatuur met betrekking tot de oorsprongvoorwaarde	150
5.5	Gegevens na balansdatum, HR 11 april 2008, BNB 2008/168, een materieel einde aan de voorziening in verband met onzekere juridische geschillen	151
5.5.1	Inleiding	151
5.5.2	Gebeurtenissen na balansdatum volgens het jaarrekeningenrecht	152
5.5.3	De fiscale behandeling van gegevens na balansdatum	153
5.5.3.1	Inleiding	153
5.5.3.2	Literatuur omtrent gegevens na balansdatum in fiscale zin	154
5.5.3.3	Fiscale jurisprudentie over gegevens na balansdatum	156
5.5.3.3.1	Inleiding	156
5.5.3.3.2	HR 18 juni 1943, B. 7687	157
5.5.3.3.2.1	Inleiding tot het arrest	157
5.5.3.3.2.2	Weergave van het arrest	157
5.5.3.3.2.3	Analyse van het arrest	157
5.5.3.3.3	HR 19 februari, 1958, nr. 13 466, BNB 1958/127	157
5.5.3.3.3.1	Inleiding tot het arrest	158
5.5.3.3.3.2	Weergave van het arrest	158
5.5.3.3.3.3	Analyse van het arrest	158
5.5.3.3.4	HR 22 september 1993, nr. 28 878, BNB 1994/33	158
5.5.3.3.4.1	Inleiding tot het arrest	158
5.5.3.3.4.2	Weergave van het arrest	159
5.5.3.3.4.3	Analyse van het arrest	160
5.5.3.3.5	HR 15 februari 1989, nr. 25 423, BNB 1989/144	160
5.5.3.3.5.1	Inleiding tot het arrest	160
5.5.3.3.5.2	Weergave van het arrest	161
5.5.3.3.5.3	Analyse van het arrest	162

5.5.4	HR 11 april 2008, nr. 44 089, BNB 2008/168	164
5.5.4.1	Inleiding tot het arrest BNB	164
5.5.4.2	Weergave van het arrest BNB	165
5.5.4.3	Analyse van het arrest BNB	166
5.6	Samenvatting	168
6	De wederzijdse invloed van fiscale en civielrechtelijke grondslagen en de gevolgen voor de verwerking van geschillen in de jaarrekening	171
6.1	Inleiding	171
6.2	Ontwikkeling van de verhouding tussen de civielrechtelijke en de fiscale winst	172
6.2.1	Inleiding	172
6.2.2	Ontwikkeling van de verhouding tussen de civielrechtelijke en de fiscale winst vóór 1940	172
6.2.3	Ontwikkeling van de verhouding tussen de civielrechtelijke en de fiscale winst ná 1940	174
6.2.3.1	Inleiding	174
6.2.3.2	Wetsgeschiedenis winstbelasting 1940 in verband met de verhouding tussen de civielrechtelijke en de fiscale winst	174
6.2.4	Wetsgeschiedenis Wet op de inkomstenbelasting 1964 in verband met de verhouding tussen de civielrechtelijke en de fiscale winst	175
6.2.5	Wetsgeschiedenis jaarrekeningenrecht en de verhouding tussen de relatie civielrechtelijke en de fiscale winst	176
6.2.6	De belangrijkste jurisprudentie met betrekking tot de relatie tussen de civielrechtelijke en de fiscale winst	177
6.2.6.1	Inleiding	177
6.2.6.2	Hoge Raad 8 mei 1957, nr. 12931, BNB 1957/208	177
6.2.6.3	Hoge Raad 23 september 1992, nr. 28155, BNB 1993/60	178
6.2.7	De verhouding tussen de civielrechtelijke en de fiscale winst in de literatuur	179
6.2.7.1	Inleiding	179
6.2.7.2	Volledige convergentie	179
6.2.7.3	Volledige divergentie	182
6.2.7.4	Gedeeltelijke convergentie, het rapport Goed koopmansgebruik Quo Vadis? nader beschouwd	183
6.2.8	Convergentie, verschillen en overeenkomsten bij de vorming van voorzieningen	184
6.2.9	Analyse verhouding civielrechtelijke en fiscale winst	185
6.3	Fiscale waarderingsgrondslagen in de civielrechtelijke jaarrekening van kleine rechtspersonen	188
6.3.1	Inleiding	188
6.3.2	Fiscale waarderingsgrondslagen en het inzichtvereiste	189
6.3.2.1	Het commercieel addendum en fiscale waardecorrecties	189
6.3.2.2	Het commercieel addendum en winstbelastingen	189
6.3.2.3	Het commercieel addendum en verschillen die niet zijn voorzien in de Vierde Richtlijn	190
6.3.2.4	Het commercieel addendum en claims, juridische geschillen en	190

	rechtsgedingen in de jaarrekening	
6.4	Samenvatting	190
6.5	Samenvatting conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van het normatieve onderzoek	192
6.6	Vooruitblik naar het jaarrekeningenonderzoek	194
7	Jaarrekeningenonderzoek	195
7.1	Inleiding	195
7.2	Onderzoeksvraag	195
7.2.1	Inleiding empirisch onderzoek	195
7.2.2	Onderzoeksvraag, deelvragen en vervolgvragen	195
7.2.3	Onderzoekspopulatie	196
7.2.4	Procedure van het onderzoek	197
7.2.5	Toelichting empirisch onderzoek	197
7.3	Verslag empirisch onderzoek jaarrekeningen 2010	198
7.3.1	Inleiding	198
7.3.2	Uitkomsten en bespreking van het empirisch onderzoek	198
7.3.2.1	Vermelding grondslagen voor de opname van een voorziening	198
7.3.2.2	Specifieke voorziening in verband met geschillen	200
7.3.2.2.1	Vervolg vraag specifieke voorziening naar de aard van het geschil	205
7.3.2.2.2	Vervolg vraag specifieke voorziening naar kwantificering	208
7.3.2.2.3	Vervolg vraag specifieke voorziening naar mutatieoverzicht	209
7.3.2.2.4	Vervolg vraag verloop individueel rechtsgeschil	211
7.3.2.2.5	Samenvatting specifieke voorziening in verband met geschillen	213
7.3.2.3	Voorwaardelijke verplichting in verband met geschillen	215
7.3.2.3.1	Vervolg vraag voorwaardelijke verplichting naar de aard toegelicht	218
7.3.2.3.2	Vervolg vraag voorwaardelijke verplichting en kwantificering	220
7.3.2.3.3	Vervolg vraag voorwaardelijke verplichting en verloop procedure	222
7.3.2.3.4	Vervolg vraag voorwaardelijke verplichting en het rechtsgeding	224
7.3.2.3.5	Samenvatting voorwaardelijke verplichting in verband met geschillen	225
7.4	Verslag empirisch onderzoek jaarrekeningen 2012	228
7.4.1	Inleiding	228
7.4.2	Analyse informatievertrekking door aan de AEX genoteerde vennootschappen	229
7.4.2.1	Informatieverstrekking bij specifieke voorzieningen AEX	229
7.4.2.2	Informatieverstrekking voorwaardelijke verplichtingen bij geschillen AEX	233
7.4.2.3	Informatieverstrekking geschillen in samenhang bekeken AEX	237
7.4.3	Informatieverstrekking bij specifieke voorziening AMX	242
7.4.3.1	Informatieverstrekking bij specifieke voorziening AMX	242
7.4.3.2	Informatieverstrekking voorwaardelijke verplichting bij geschillen AMX	245
7.4.3.3	Informatieverstrekking geschillen in samenhang bekeken AMX	249
7.4.4	Ontwikkeling informatieverstrekking geschillen tussen 2010 en 2012	254
7.4.5	Informatie geschillen AEX vergeleken met AMX	256
7.5	Samenvatting	257

8	Verwerking van geschillen in de jaarrekening; confrontatie tussen normatief en empirisch onderzoek	265
8.1	Inleiding	265
8.2	De belangrijkste uitkomsten van het normatieve onderzoek	265
8.2.1	Inleiding	265
8.2.2	Voorwaarden voor het vormen van een specifieke voorziening voor geschillen	266
8.2.2.1	Bestaande verplichting	266
8.2.2.2	Waarschijnlijkheidseis	266
8.2.2.3	Betrouwbare schatting	266
8.2.3	Vermelding van een voorwaardelijke verplichting in verband met geschillen	267
8.2.4	Informatieverstrekking bij voorzieningen	267
8.2.5	Informatieverstrekking bij voorwaardelijke verplichtingen	267
8.2.6	Vrijstelling informatieverstrekking bij claims, juridische geschillen en rechtsgedingen	268
8.3	De belangrijkste uitkomsten van het empirische onderzoek	268
8.3.1	Inleiding	268
8.3.2	Specifieke voorziening	268
8.3.3	Voorwaardelijke verplichting	270
8.4	De mate van compliance bij verwerking van geschillen in de jaarrekening	271
8.4.1	Inleiding	271
8.4.2	De mate van compliance bij specifieke voorzieningen	272
8.4.2.1	Inleiding	272
8.4.2.2	De mate van compliance bij de vorming van specifieke voorzieningen	272
8.4.2.3	Argumenten om geen specifieke voorziening te vormen	273
8.4.2.4	Lawyer's letter, de rol van de (huis)advocaat bij het schatten van de waarschijnlijke kans-eis	274
8.4.2.5	De mate van compliance bij informatieverstrekking bij specifieke voorzieningen	277
8.4.3	De mate van compliance bij voorwaardelijke verplichtingen	279
8.4.3.1	Inleiding	279
8.4.3.2	Compliance bij het verantwoorden van voorwaardelijke verplichtingen	280
8.4.3.3	Compliance informatieverstrekking bij voorwaardelijke verplichtingen	280
8.4.4	Legitieme argumenten om geen disclosure te geven	282
8.5	Vergelijking met de uitkomsten van het onderzoek door de AFM	283
8.6	Samenvatting conclusie en aanbevelingen	284
9	Samenvatting conclusies en aanbevelingen	287
9.1	Samenvatting	287
9.2	Conclusies	297
9.3	Aanbevelingen	299
9.4	Verantwoording en vervolgonderzoek	300

	Summary	301
Bijlagen	Geraadpleegde literatuur	311
	Register schema's	327
	Register tabellen	329
	Register jurisprudentie civielrechtelijk	331
	Register jurisprudentie fiscaalrechtelijk	332
	Curriculum Vitae	335

